

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

УЧЕЊЕ У ПАНДЕМИЈИ – SUMMA УТИСАКА
Тематски зборник радова

Niš, 2023.

УДК 371.3:004.738.5
821.09

Јелена М. Павловић Јовановић¹³¹

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за проучавање језика и књижевности

Данијела М. Милчић Ђошић¹³²

Основна школа „Вук Караџић”
Житковац (Алексинац)

МЕТОД ДАВАЊЕ ПОВРАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ У ЧЕТИРИ КОРАКА – РАЗВОЈ ИНОВАЦИЈЕ У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ У ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ¹³³

У раду је представљен развој иновације у настави књижевности у доба пандемије на примеру метода за давање повратне информације у четири корака. Метод је првобитно развила Данијела Недић за потребе пословног окружења, а надоградиле су га и прилагодили анализи књижевног дела Јелена Павловић Јовановић и Данијела Милчић Ђошић. Модел је развијен преко радионице одржане преко платформе Гугл Мит, преко електронског приручника и преко Фејсбук групе. У приручнику је учествовало десет аутора, а приручник је дељен преко друштвене мреже Инстаграм. Сам модел се састоји од четири корака: (а) описа ситуације, (б) описа понашања, (в) описа ефекта, и (г) предложеног решења. Шире гледано, модел представља један вид практичне примене емпатијско-етичког метода у настави књижевности. Повратна информација се даје књижевном јунаку у другом лицу, што поспешује развој емпатије код ученика. Дат је пример практичне примене модела на обради романа *Аги и Ема*, а модел је могуће развити и у метод за учење ненасилне комуникације.

Кључне речи: методика наставе књижевности, емпатијско-етички модел, повратна информација, књижевни јунак, Аги и Ема, онлајн-настава

¹³¹ jelena.pavlovic@filum.kg.ac.rs, jeca.pavlovic.krusevac88@gmail.com

¹³² danijelamilcicdjosic@gmail.com

¹³³ Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/ 200198).

1. Увод

Циљ рада је представљање пута развоја иновације у настави књижевности за време пандемије вируса корона по методу давања повратне информације у четири корака. Метод давања повратне информације у четири корака развила је Данијела Недић за потребе пословне комуникације. Метод су даље развиле Јелена Павловић Јовановић и Данијела Милчић Ђошић кроз радионицу *Како помоћи Азију – повратна информација у настави српског језика и књижевности*, а касније је израђен и електронски приручник за наставнике у програму Канва. У приручнику, који носи назив *Фидбек у настави српског језика и књижевности*, налазе се радови укупно девет наставника српског језика и књижевности и један рад професора разредне наставе. Модел давања повратне информације у четири корака представља практичну примену емпатијско-етичког читања у настави књижевности (БОЖИЋ 2020), а за циљ има развој емпатије како према књижевном јунаку, тако и према људима које ученик среће у свом свакодневном окружењу. Овај модел добија и своју практичну примену у настави српског језика и књижевности на часовима које су реализовале професорке српског језика и књижевности Лидија Неранчић Чанда (Гимназија „Вељко Петровић”, Сомбор), Анђелка Петровић (Математичка гимназија, Београд) и Весна Станојевић (Основна школа „Чегар”, Ниш).

Прво ћемо нешто рећи о емпатијско-етичком моделу у настави књижевности, затим ћемо описати процес настанка модела давања повратне информације у четири корака, описати сам процес и његову примену, а на самом крају рада ћемо дати практичан пример примене модела у анализи романа *Аги и Ема* Игора Коларова.

2. Емпатијско-етички модел читања књижевности

Као што истиче Снежана Божић методика је у исти мах и теоријска и практична вештина, те непрестано долази до прожимања теорије и праксе (2020: 295). Употребу емпатијско-етичког принципа, који своју основу има и у нашој методичкој пракси (Милија Николић, Павле Илић, Драгутин Росандић) у нашој науци и књижевности промовисала је Снежана Божић (2020). Овај принцип се заснива на афективној и когнитивној наратологији, као и на другим сродним приступима, а најразвијенији је у књизи Сузан Кин (Suzzane Keen) *Емпатија и роман (Empathy and the Novel, 2007)* (БОЖИЋ 2020: 299).

У психологији постоји двојака дефиниција емпатије: „kognitivna svesnost o unutrašnjim stanjima druge osobe” и „posredovana emotivna reakcija na drugu osobu” (ХОФМАН 2003: 37). Књижевност је одлично средство за

развој емпатије и саосећање са јунаком књижевног дела. Омогућава нам да, кроз укључивање у свет књижевног јунака и решавањем његових проблема, развијемо способност да одговоримо на потребе стварног света и да се укључимо у решавање проблема у широј заједници:

„Присуство емпатије и способност закључивања на основу наслућивања омогућава стварање заједнице (грађана) унутар које појединци негују саосећајну респонзивност на нечије потребе, разумеју како одређене околности утичу на те потребе и притом поштују туђу посебност и приватност” (БОЖИЋ 2020: 308).

Фикционалност романа је оно што ствара отклон од свакодневице и омогућава читаоцима да саосећају са књижевним јунаком: „the very fictionality of novels predisposes readers to empathize with characters, since a fiction known to be 'made up' does not activate suspicion and wariness as an apparently 'real' appeal for assistance may do.” (КИН 2007: 4)¹³⁴.

Примена емпатијско-естетичког модела у настави књижевности има као свој минимални предуслов изазивање „емпатијске узнемирености ученика читаоца”¹³⁵ (БОЖИЋ 2020: 309). Ова емпатијска узнемиреност има за циљ да код ученика изазове жељу да се помогне књижевном јунаку, да се, како се то популарно каже, *уђе у туђе ципеле*, и да се на тај начин развије код ученика осетљивост за туђе проблеме и у реалном животу (БОЖИЋ 2020: 309). Управо књижевност може довести до развоја оних аспеката емпатије које издваја Мартин Л. Хофман, који каже да је емфатичка узнемиреност скопчана са помагањем, да она претходи помагању и да се посматрачи осећају боље након што су помогли жртви. Као механизме за изазивање емпатије Хофман издваја мимикрију, условљавање и директну асоцијацију, а као сложеније механизме наводи посредовану асоцијацију и преузимање (ХОФМАН 2003: 44–53).

Модел давања повратне информације у четири корака управо се и темељи на два сложенија Хофманова механизма за развој емпатије. Посредована асоцијација се темељи на развоју емпатије преко језика, преко приче о судбини жртве, а заснива се на обради значења коју носи порука коју жртва упућује. Сама порука кодира опис ситуације жртве и њен доживљај ситуације. Овај начин изазивања емпатије важан је из три разлога: (а) време потребно за декодирање значења поруке пренете језиком је дуже, (б) декодирање поруке захтева већ ментални напор, и (в) постоји дистанца у односу на жртву (БОЖИЋ 2003: 306–307; ХОФМАН 2003: 54–57:). Овај механизам користи и метод давања повратне информације у четири корака, јер ученици вербализују поруку коју носи књижевни јунак, а вербализацијом узнемире-

¹³⁴ „ (...) сама фикционалност романа предодређује читаоца да саосећа са књижевним јунацима, пошто се за књижевност зна да је 'измишљена', па то не изазива подозрење и сумњу као што би то могао да изазове 'прави' позив у помоћ.” (КИН 2007: 4, превод је наш).

¹³⁵ Ово је термин Мартина Л. Хофмана (БОЖИЋ 2020: 306).

ности књижевног јунака дистанцирају се од властите узнемирености и могу да је процесуирају са дистанце. Преузимање улога је когнитивно најсложенији модел изазивања емпатије (БОЖИЋ 2003: 306–307; ХОФМАН 2003: 57–62), а обухвата оно што се популарно зове *техника у туђим ципелама*, где се од ученика захтева да се ставе у ципеле књижевног јунака и проблем сагледају из његове перспективе. Техника преузимања улога представља темељ методе давања повратне информације у четири корака.

У моделу давања повратне информације у четири корака књижевном лику се обраћамо директно, а он се нама обраћа у првом лицу. Обраћање у првом лицу јесте једна од наративних техника за које се претпоставља да изазивају емпатију (БОЖИЋ 2020: 304–305; ВОЈНОВИЋ 2012: 178; КИН 2007: X), а на истој линији се може поставити хипотеза да и обраћање у другом лицу и вођење замишљеног дијалога са књижевним јунаком може водити до развоја емпатије код ученика.

3. Развој модела давања повратне информације у четири корака

Модел давања повратне информације у четири корака развијен је у потпуности у онлајн-окружењу у сарадњи трију сектора: корпоративног сектора, научноистраживачког сектора и система основношколског образовања. Сам модел је настао у пословном окружењу, а развила га је Данијела Недић из компаније „Бизнис линк” из Крагујевца, која је модел презентovala у оквиру традиционалних Априлских радионица Центра за развој каријере Универзитета у Крагујевцу. Касније је овај модел, у сарадњи са Јеленом Павловић Јовановић, истраживачем-сарадником из Центра за проучавање језика и књижевности Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу и Данијелом Милчић Ђошић, наставником српског језика и књижевности у Основној школи „Вук Караџић” у Житковцу (Алексинац), развијен у модел анализе књижевног дела, који подразумева давање повратне информације (фидбека) књижевном јунаку.

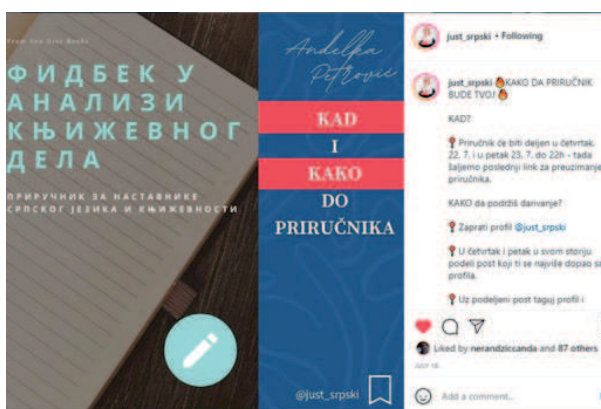
Модел је први пут презентован у оквиру радионице „Како помоћи Агију – повратне информације у настави српског језика и књижевности”, која је одржана 1. јула 2020. онлајн, преко платформе Гугл мит. Радионицу су држале и модерирале Данијела Недић, Данијела Милчић Ђошић и Јелена Павловић Јовановић. На радионици је било укупно 15 учесница што из области образовања, што из истраживачког сектора. На крају радионице, учеснице су могле да пошаљу свој рад о примени модела на конкретном књижевном делу. Строгу методичку рецензију, у коју су били укључени и спољни сарадници, прошло је осам ауторки.

У програму Канва (Canva) урађен је електронски приручник, који садржи укупно десет радова, од којих осам радова учесника радионице и два рада водитељки радионице. Приручник су уредиле Јелена Павловић

Јовановић и Данијела Милчић Ђошић, технички уредник је била Јелена Павловић Јовановић, а лектор је Бранкица Живковић. Приручник садржи следеће радове:

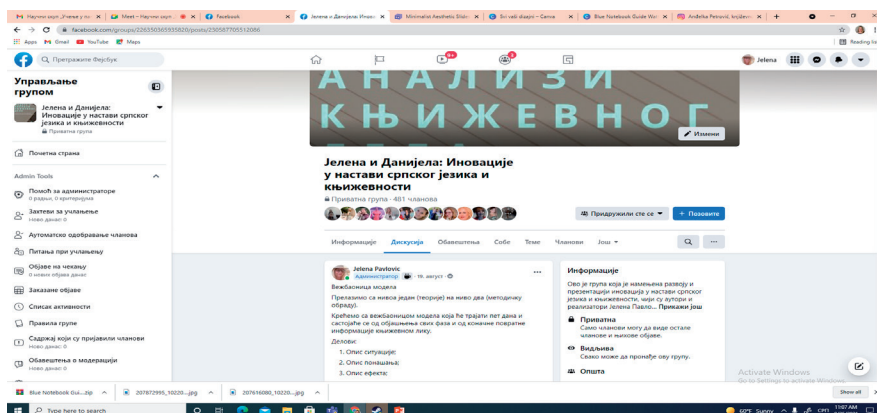
1. Данијела Милчић Ђошић – примена модела на роману *Аги и Ема* Игора Коларова;
2. Бранкица Живковић – примена модела на роману *Хајдук у Београду* Градимира Стојковића;
3. Анђелка Петровић – примена модела на народној балади *Хасан-гиница*;
4. Сања Томић – примена модела на Молијеровој комедији *Грађанин племић*;
5. Лидија Неранчић Чанда – примена модела на одломку из романа *На Дрини ћуприја* Иве Андрића;
6. Ивана Цекић – примена модела на роману *Мали принц* Антоана де Сент Егзиперија;
7. Наташа Распоповић – примена модела на роману *Нечиста крв* Боре Станковића;
8. Маја Радовановић – примена модела на песми *Овај дечак се зове Пено Крста* Милована Данојлића;
9. Јелена Павловић Јовановић – примена модела на народној епској песми *Иво Сенковић и Ага од Рибника*;
10. Надежда Илић – примена модела на делу *Босоноги и небо* Бранислава Црнчевића.

Приручник је дељен преко Инстаграм профила @just_srpski, кога води мр Анђелка Петровић, професорка српског језика и књижевности у Математичкој гимназији у Београду. Дистрибуцију приручника су пратили промотивни видео-снимци, као и одговарајући рекламни постови, сходно новим каналима за дељење методичких иновација. Приручник је био бесплатан.

Слика 1. Пример промотивног поста за бесплатни приручник

Касније је развој модела настављен кроз Фејсбук групу „Јелена и Данијела: Иновације у настави српског језика и књижевности”, које воде и модерирају Јелена Павловић Јовановић и Данијела Милчић Ђошић. Један од модела који се развија у оквиру групе јесте и модел давања повратне информације у четири корака. У групи је развијена и вежбаоница модела, а колегиница Весна Станојевић, професорка српског језика и књижевности у Основној школи „Чегар” у Нишу, искористила је овај модел за свој огледни час. Она је на овај начин обрадила одломак драме *Биберче* Љубише Ђокића, при чему је овај модел проширила и надоградила у модел по коме се ученици уче ненасилној комуникацији.

Слика 2. Пример преношења и развоја иновације кроз Фејсбук групу

4. Развој модела давања повратне информације у четири корака

Модел давања повратне информације у исходишном, пословном окружењу састоји се од следећих корака:

(а) Опис ситуације – први корак се састоји од објективног описа ситуације и садржи одговор на четири од пет класичних новинарских питања (*кад, где, шта, ко*), а служи да умањи тензију коју може да донесе давање повратне информације;

(б) Опис понашања – објективно се описује понашање, без било каквих квалификација;

(в) Опис ефекта – описује се ефекат понашања, из субјективне перспективе и описују се осећања које је понашање изазвало;

(г) Решење – даје се решење за будуће конфликте.

Како примена овог модела изгледа када се анализира књижевно дело илустроваћемо на примеру рада Бранкице Живковић, која је модел приме-

нила на анализу романа *Хајдук у Београду* Градимира Стојковића (ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ, МИЛЧИЋ ЖОШИЋ 2021: 12–15):

(а) Опис ситуације: Опис ситуације се даје објективно и што је једноставније могуће, овај део обухвата основни ниво и у њега треба укључити и слабије ученике. Опис треба да садржи одговоре на питања *шта, ко, кад, где*.

Пример: Нови ђак, Глигорије Пецикоза Хајдук, дошао је у нову школу у Београду. Иначе је са села. Први час је, Хајдук се представља новим друговима.

(б) Опис понашања: Понашање се описује из угла објективног посматрача, описују се само чињенице, без описа осећања и без било каквих квалификација у виду позитивних или негативних придева и прилошких одредби. Очекујемо да ће се овде јавити потешкоћа и да ће неки од ученика имати проблем да одвоје опис понашања од описа емоција.

Пример: Другови задиркују Хајдука, додају му разне надимке (Козице, Сељо); Разредна покушава да смири ученике; Хајдук се не сналази најбоље, муца.

(в) Опис ефекта: Описује се ефекат, који може бити објективан, физички (на пример, нешто је сломљено), али је чешће субјективан (како се лик осећао). Ефекат се даје из субјективне перспективе јунака који је повређен и овде се описују емоције.

Пример:

Хајдук се осећа лоше, осећа неповерење нових другова, боле га увреде које му упућују поједини ученици.

Деца су добила новог друга, желе да га опробају какав је, не мисле о томе шта проузрокују својим речима, да се Хајдук осећа лоше; они заправо само желе да га тестирају, те шале по дечјем схватању нису ништа негативно.

Разредној није пријатно због понашања ученика.

(г) Решење: Даје се решење које је лако оствариво и које је усмерено ка будућности. Охрабрују се решења која ученици могу остварити и применити у свом контексту.

Пример:

Хајдук треба да замисли да је код њега у одељење дошао нови ученик, можда би се и он мало шалио са њим, а касније би га прихватио; потребан је разговор са друговима о томе зашто то раде и како се он осећа због таквог понашања.

Разредна треба помоћи Хајдуку како би се што боље уклопио.

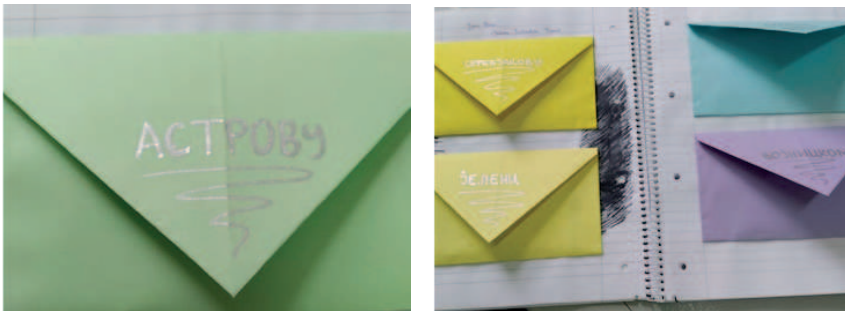
Неки утицајни ученици у одељењу такође могу помоћи новом другу да се лепо прилагоди.

На крају, све се ово склапа у једну повратну информацију дату књижевном јунаку. Овде ћемо то илустровати повратном информацијом коју је

Бранкица Живковић дала Глигорију Пецикози Хајдуку, главном јунаку романа *Хајдук у Београду*:

Знам да си дошао у нову средину, дошао си са села у град, бринеш како ћеш да се уклопиш са новим друговима. Не сналазиш се у почетку, имаш трему око тога хоћеш ли бити прихваћен. Ипак, буди свој, потруди се да боље упознаш нове другове, пробај да нађеш неке заједничке ствари са њима, разговарај о томе шта те мучи. И видећеш, све ће бити у реду, постаћеш равноправни члан друштва. (Бранкица Живковић, *Хајдук у Београду* у Павловић Јовнаовић, Милчић Ђошић 2020: 15).

Овај модел је и додатно разрађен у радовима других ауторки. Анђелка Петровић је овај модел искористила као подлогу за развој емпатије према свим јунацима баладе *Хасанагиница*, а Наташа Распоповић је модел надоградилa тако што је увела могућност да књижевни јунаци буду ти који дају повратну информацију другим књижевним јунацима. Лидија Неранцић Чанда, професор српског језика и књижевности у Гимназији „Вељко Петровић” у Сомбору, овај модел је увела и у учионицу и учинила га живим моделом за обраду драме *Ујка Вања* Антона Павловича Чехова.

Слика 3 и 4. Пример како ученици Лидије Неранцић Чанде дају повратне информације књижевним јунацима

5. Практична примена модела на обради романа *Аги и Ема* Игора Коларова

Модел давања повратне информације у четири корака применљив је у настави и то ћемо показати на примеру дечјег романа *Аги и Ема*. За анализу и рад на часу предвидели смо два школска часа.

Први час

У уводном делу првог часа ученике позивамо да се присете неке ситуације у којој је било присутно вршњачко насиље. Уколико је потребно, помажемо потпитањима како бисмо дошли до што конкретнијих одговора. На часу, као уводну мотивацију, треба искористити дечја искуства.

Главни део првог часа: Један од ученика добио је раније улогу и инструкције да буде у улози Агија. Он ће изаћи пред ученике и изнеће свој проблем. Користећи модел у *туђим ципелама* дечак је уживљен у лик Агија. Говори о томе како га деца не прихватају, називају га погрдним именима, подсмевају му се, прате га, досађују му, прете му. Он се плаши, стиди се, тешко му је, стално мења место становања, родитеље не виђа, они су незаинтересовани, нема никог од другова. Ученици прате, записују оно што сматрају битним. Следи рад у групама. Ученици су унапред подељени у четири групе. Свака група добија задатке кроз које ћемо развити наш модел.

Задаци за групе:

(а) **Ситуација.** Опишите ситуацију, на основу садржине романа и на основу претходне драматизације. Важно је да знамо битне чињенице о времену и месту, учесницима и главним догађајима. (Прибор: флипчарт папир, фломастери, стикери).

(б) **Понашање.** Замислите да сте Аги. Како бисте описали понашање других? Можете ли им се директно обратити и, без увредљивих придева, објаснити шта вас мучи? (1. група обраћа се родитељима, 2. група деца из школе, 3. група Еми, 4. група Аги сам себи).

(в) **Ефекат.** Описаћемо како се осећамо. Прва група из угла родитеља, друга група из угла деце, трећа група из угла Еме, четврта група из Агијевог угла.

(г) **Решење.** Како ћемо помоћи Агију? Излистајте, понудите решења за која мислите да ће бити делотворна. Можете укључити све ресурсе за које сматрате да ће помоћи Агију.

Завршни део првог часа. Док ученици раде, наставник обилази групе, пружа техничку помоћ и решења у реализацији. Најављујемо да ће извештавање бити на следећем часу.

Други час

Овај час је намењен извештавању и евалуацији. Свака група има по 10 минута да представи своје радове. У евалуацији говорићемо о томе на које смо потешкоће наилазили у раду, као и шта је било занимљиво или необично.

Ово је и спроведено на часу. Реализација часа је изгледала овако:

(а) Прва фаза је опис ситуације. Одговарамо на једноставна питања: *ко, где, кад, како, зашто.*

Пример ученичког одговора:

Аги је Дечак чији се родитељи стално селе. Сва места су му иста. Нова адреса Улица Храстова. Обично је у дворишту куће из кога гледа на Зачарани Замак – оронула кућа прекопута. Сам је. Деца га задиркују.

Родитељи много раде, а и кад не раде, ретко су код куће. Мисле да је Аги чудан, да је странац у кући јер поставља чудна питања. Када је тата

незадовољан, вуче Агија за уво. Стално гледају ТВ, рачунар или „кроз Агија”.

Деца из школе називају Агија глупердом. Аги се ушепртља кад год би прилазио деци у новој школи. Агију је лакше да не примећује децу која иду за њим и називају га погрдним именима.

Ема је маштовита старица из Зачараног Замка, све поправља сама, води Агија у позориште, у биоскоп, у музеј, пише му писма, прича му приче, игра шах, воли бродове и авионе. Награди га са: „Браво! Аги, геније!” Кад се смеје из очију јој вири сунце.

(Б) Друга фаза је опис понашања. Треба описати ко је од ликова повредио Агија? Какав је однос свакога од њих према дечаку? Обраћање учесницима је директно, са описом ситуације или стања. Не сме бити придева у погрдном смислу.

Пример ученичког одговора:

Аги се обраћа родитељима, каже им да је сам, да се родитељи, и када су код куће, углавном баве другим стварима. Грде га и када није крив. Боји се друге деце. Пита их да ли могу да га саслушају, да му праве друштво, да заједно раде нешто или иду некуд. Каже им да су му потребни!

Аги се обраћа деци из школе и каже им да када се враћа из школе, они трче за њим и говоре му да је глуперда. Аги описује да га то растужује: „Желим да вам приђем, али се увек ушепртљам. Зашто ми овако говорите?”

Аги се обраћа Еми: „Ема, научила си ме да маштам. Идеш на моје родитељске састанке. Похвалиш ме увек када нешто урадим или кажем. Верујеш у мене. Купујеш ми сладолед, причаш приче. Оснажио сам се да се одбраним од деце, а да ја њих не повредим. Желиш да постанеш витез - то си постигла јер си мене заштитила!”

Аги се обраћа сам себи и схвата да је живот као мали торнадо и да мора да се избори са свим невољама, схвата да мора да решава проблеме, а не да бежи.

(В) Трећа фаза је опис ефекта. У овој фази описујемо како је овај Агијев проблем утицао на нас, како се осећамо, како се други актери догађаја осећају, како се Аги осећа.

Пример ученичког одговора:

Агијеви родитељи и даље остају при ставу да је живот са Агијем као са странцем и да са њим нешто није у реду.

Ема показује своју љубав према Агију, упућује му нежне речи, свесна је да му недостају и родитељи и друштво, али му ипак усађује идеју да је живот диван.

Деца из школе признају да је Аги новајлија који их не примећује и да они све лоше ствари раде зато што им је досадно. Зато одлучују да га живцирају како би се нашалили са њим.

Аги постаје свестан да је злоба досадна, да га Ема воли, а да он воли да има брата. Жели да му неко прича приче.

(Г) Четврта фаза је решење које се предлаже. Тражимо могућности како да уредимо односе и да тако помогнемо и Агију, али и родитељима и деци из школе. Шта можемо да урадимо?

Пример решења која су предложили ученици:

Разговор са Агијем: Аги, шта мислиш о томе да некада укажеш некоме на оно што ти смета? Или да објасниш како се осећаш у одређеној ситуацији? Колико би ти било лакше да и родитељима и друговима скренеш пажњу на себе?

Разговор са родитељима: Аги је често тужан и не може сам да се избори са проблемима. Шта мислите о томе да му помогнете разговором, а онда и дружењем са њим. Јесте ли размишљали да сте му врло битни и потребни? Разговор са децом из школе: Децо, да ли би неко од вас волео да је на Агијевом месту? Ако не би, зашто не би? Колико вама значе другови? Колико вас повређује када вам се неко смеје? Јесте ли размишљали како је њему? Шта је разлог за такво понашање?

Заједничка игра: Аги и друга деца могу имати заједничке активности попут замена улога, слушања и анализе песме Другарство, израда постера дечјих страхова, туге, патње или постер другарства.

На крају часа следи евалуација о потешкоћама у раду, али и о ономе шта је ученицима било необично, занимљиво. Шта су на оваквим часовима научили, на који начин можемо решити или ублажити проблем? Зашто нам је важно да усвојимо и примењујемо модел давања повратне информације?

Овај модел је примењен са ученицима седмог разреда и ученици су позитивно оценили реализован час. Могући проблеми везани су за неодвајање другог и трећег корака, односно неки од ученика су мешали осећања и понашање, што није дозвољено у моделу, јер је потребно одвојити оно што је понашање од наше рецепције понашања. Сам модел је показао позитивне ефекте у смислу да су ученици показали емпатију према Агију, предложили су нека реална решења применљива у њиховом контексту, а као додатни задатак написали су и *Приручник за усамљену децу*.

6. Закључак

У раду је описан модел давања повратне информације у четири корака који је првобитно развила Данијела Недић из компаније „Бизнис Линк” из Крагујевца, а који су за потребе анализе књижевног дела прилагодили Јелена Павловић Јовановић и Данијела Недић. Модел је развијен кроз радионицу одржану преко платформе Гугл Мит, преко електронског приручника дељеног преко друштвене мреже Инстаграм, као и преко Фејсбук групе. У

приручнику је учествовало укупно десет ауторки које су касније надоградиле овај модел. Сам модел потпада под модел емпатијско-етичког читања у настави књижевности, а састоји се од четири корака: (а) описа ситуације; (б) описа понашања; (в) описа ефекта; (г) предлога решења. На крају се даје повратна информација јунаку у првом лицу. Могућа је и надоградња овог модела у модел за развој емпатије (Анђелка Петровић), модел у коме књижевни јунаци дају повратну информацију другим јунацима (Наташа Распоповић) или у модел за учење ученика ненасилној комуникацији (Весна Станојевић, огледни час). Овај модел, у основном облику или надограђен, користи се активно и у настави, што показују часови Лидије Неранчић Чанде и Весне Станојевић, што показује жив потенцијал модела да се користи као наставна метода за развој емпатије код ученика свих узраста.

Литература

- БОЖИЋ 2020: Божић, Снежана. „Емпатијско-етички модел читања у настави књижевности”, *Књижевна историја*, 52/170, Београд: Институт за књижевност и уметност, 295–318.
- ВОЈНОВИЋ 2012: Vojnović, Branka. „Empatija u književnosti: uloga lika u sabotazi nacionalističkih stereotipa i generalizacija”, *Filološke studije*, 10/2, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 177–186.
- КИН 2007: Keen, Suzanne, *Empathy and the Novel*, Oxford: Oxford University Press.
- КОЛАРОВ 2006: Коларов, Игор. „Аги и Ема”. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ И МИЛЧИЋ ЂОШИЋ 2021: Павловић Јовановић, Јелена и Милчић Ђошић Данијела. „Фидбек у анализи књижевног дела: приручник за наставнике српског језика и књижевности”, необјављено електронско издање рађено у програму Canva, https://www.canva.com/design/DAEkiE9wIVg/pnLqgIHZIEiiXkQZE4Pa6Q/view?utm_content=DAEkiE9wIVg&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink, приступљено 26.11.2021.
- СТОЈАНОВИЋ 2021: Стојановић, Весна. „Књижевно дело као подстицај за учење ненасилне комуникације”, необјављена припрема за огледни час, Ниш: Основна школа „Чегар”.
- ХОФМАН 2003: Hofman, Martin L. „Empatija i moralni razvoj: značaj za brigu i pravdu”. Beograd: Dereta.

Jelena M. Pavlović Jovanović
Danijela M. Milčić Došić

THE FOUR STEP METHOD OF GIVING FEEDBACK – THE DEVELOPMENT OF INNOVATIONS WITHIN THE LITERATURE COURSES DURING THE PANDEMIC

Summary

In this paper we have presented the development of innovations within the literature courses during the pandemic situation based on a four step method of giving feedback. This method was initially developed by Danijela Nedić for the workplace environment and it was further upgraded and adapted for the literary analysis by Jelena Pavlović Jovanović and Danijela Milčić Došić. The model was developed via a workshop on the Google Meet platform, by creating a digital manual and by means of a Facebook group. The manual consisted of works by ten authors, and it was shared on the social network Instagram. The model itself comprises of four steps: (a) description of the situation, (b) description of the behavior, (c) description of the effect, (d) suggested solution. On a broader scale, the model presents a way to practically use the empathic and ethic models within literature courses. Feedback is given to the literary character in the second person which enhances empathy within students. Practical application of the model was conducted on the analysis of the novel *Agi and Emma* (Serbian: *Agi i Ema*), and it is possible to further evolve the method into one for teaching nonviolent ways of communication.

Key words: methodology of teaching literature, empathic and ethic models, feedback, literary character, *Agi and Emma*, online teaching.